

Odríkaného chleba největší krajíc

ENANTIODROMIE – CO JEN TO MŮŽE BÝT?

Slovo enantiodromie (řecky enantiodromia) bývá do češtiny překládáno jako protiběh a používá se v praxi poměrně zřídka. Je to škoda, protože s jevem jím označovaným se setkáváme dnes a denně a většinou si jej vůbec neuvědomujeme. Ne že by šlo o objev posledních let, právě naopak. Ač slovo samo pochází patrně až od Stobaia, pozdně antického autora, už na úsvitu řecké filozofie úvahy na toto téma nacházíme, zejména u Herakleita Efeského (6.–5. století př. Kr.), například: „Studené se ohřívá, horké se ochlazuje, vlhké se vysušuje a vyschlé se zvlhčuje.“ Nově pak pojem enantiodromie zavedl pro účely poznání dynamiky duševních procesů C. G. Jung. V české tradici mu odpovídá tak nejspíš přísloví Odríkaného chleba největší krajíc. Známý čínský diagram propletení principů jin a jang ukazuje, že v každém z nich je už zárodek toho opačného, či lépe řečeno každá věc a doba už v sobě nesou seménka svého vlastního zániku.

V lidských záležitostech dochází k pravému opaku chtěného tím dřív, čím víc se „tlačí na pilu“, s čím větší urputností se při uskutečňování cílů postupuje. Neustálým přiživováním jednoho konce polárního páru, který máme za jediný správný, vyvoláváme kdesi ve skrytu růst toho druhého. Někdy trvá celý proces staletí, jindy léta, ba i jen měsíce tedy v záležitostech států či celých kultur, u lidských jedinců je tato změna „ode zdi ke zdi“ mnohdy ještě kratší. Nacistické Německo už po dvanácti letech dosáhlo toho, že namísto kýžené světovlády „nordického nadčlověka“ následovala jeho totální porážka a pes od něj kůrku nevzal. Sovětský svaz namísto ráje pracujících pro ně poměrně brzy vybudoval peklo, v zásadě nové otroctví. Po pádu komunismu nejvíc lákal volný trh, nejstrašnější nepřítel plánovaného hospodářství a největší kacírstvo pro marxistickou teorii, v raných „devadesátkách“ neustále vzývaný a připomínaný. Utažené viktoriánství vedlo nakonec k sexuální revoluci, která přerůstá před našima očima opět v nový puritanismus. I snaha inkvizice vyvrátit Dávla z kořene a odhalit jeho exponenty ve společnosti teprve zavedla skutečné dábelskosti do praxe. V 19. století Evropa vtrhla do Afriky pod heslem poevropštění tohoto kontinentu – to se v některých

STANISLAV KOMÁREK
biolog a filozof

aspotech zdařilo a zdá se, že v 21. století půjde kyvadlo do opačné úvrati a hojnou imigrací dojde k afrikanizaci Evropy.

Leč nechme historických příkladů a poohlédněme se po minulosti zcela nedávne – poslední dva roky jsou bohatým skladištěm enantiodromií, často skutečných takřka v rekordním čase. Covidová kolektivní psychóza jich přinesla věru mnoho: touha po největší jistotě přešla v největší nejistotu, sofistikovaná proorganizovanost v dezorganizaci, přemrštěná úcta i k nejbizarnějším „právům“ jednotlivce v eklatantní neúctě i k těm základním, největší svoboda přešla skokově do bezpodmínečné poslušnosti rozkazů, možnost letět kdykoli na Kergueleny v nemožnost opustit i okres, touha udělat život bezpečným a klidným jej kvůli surrealistickým pravidlům učinila riskantním i pohnutým. Náhle se stala největší přepatrnost a největší zbabělost nejvyšší ctností, v pozdním podzimu 2021 by se Kubiš s Gabčíkem jevíli jako extrémně neodpovědní hazardéři, kteří kvůli jalové osobní ctižádosti a falešnému hrdinství ohrozili celý národ, lpí jim na rukou krev tisíců a po právu se jim nakonec stalo. Zdálo se, že medicínsko-průmyslový komplex se svým paternalistickým stylem uvažování převezme v západních společnostech navrávalo moc.

Ale netrvalo dlouho a kyvadlo se rozběhlo opačným směrem – přišel 24. únor 2022 a ruský útok na Ukrajinu. Pouhé zeslabení průběhu epidemie by k tomu nestačilo (když se jednou vytvoří kontrolní a potlačovatelský aparát, běží většinou setrvačností dlouho, aniž potřebuje skutečné podněty: v sovětském Rusku vrcholilo odhalování a likvidace „špiónů a sabotérů“ v roce 1937, kdy už tam dávno žádní nebyli). Heroismus, poplivaný nejen ve svých extrémních formách, ale i v náznacích drobné každodenní kuráže, najednou stoupl vysoko v ceně. Osmdesáté výročí atentátu na Heydricha už se slavilo se vši pompou a parádou. Z Ukrajiny přišly tisíce a tisíce neočkovaných osob s rozmanitými viry, a najednou to bylo jedno. Na kontinentě, kde jsme se předtím museli bát jeden druhého a fantazirovali o úplném vymýcení Smrti, se najednou zabíjejí, mrzačí a trýzní v zajetí (často bez nejbazálnější lékařské péče) desetitisíce mladých a zdravých

UTAŽENÉ
VIKTORIÁNSTVÍ
VEDLO NAKONEC
K SEXUÁLNÍ
REVOLUCI,
KTERÁ PŘERŮSTÁ
PŘED NAŠIMA
OČIMA OPĚT V NOVÝ
PURITANISMUS.

lidí s teoreticky předlouhou životní expektancí a tatáž média, která nás předtím děsila náznakem sebemenší zdravotní nejistoty, o tom reportují bezmála v duchu sportovního fandovství a nadšení.

Vliv médií v enantiodromických obrazech je veliký, a to už od časů kazatelen a tištěných „oběžných listů“ dávných dob. V současnosti je samozřejmě zcela extrémní a věc je tím zajímavější, že v západní společnosti dnešního typu nejsou nijak centralizována, ba že v nich není ani mnoho výrazných osobností jako třeba v novinářství 19. věku. Jde o anonymní sílu, která se sama, centrálně neřízena, jako táhnoucí hejno sled'ů formuje do víceméně jednotného proudu, byť rozhodujícím faktorem je míra sledovanosti, a tudíž rozrušení a zneklidnění prostřednictvím přinášených zpráv. K tomu patří i přiklání se k radikálním řešením situace, kterou chápou vždycky jako krajní. Jinak je to ale síla slepá, řekněme jako mořský příboj, který to, co před chvílí v písku nakreslil, bez paměti následně maže.

Stejná síla, která vynesla „virobarony“ ke slávě a klíčovému vlivu, je rychle opustila, když našla nový, zatím „neotahaný“ zdroj vzrušení. I tento aspekt světa, na médiích pouze mimořádně dobře patrný, zmíněný Herakleitos znal: „Svět je hrající si chlapec, dětské království...“, zní jeden z možných překladů. Nelze si nezpomenout ani na dalšího z dávných mudrců, Anaximandra, ještě o něco staršího: „Z čeho je věcem vznik, to se jim stává i zánikem...“ Trochu mě mrazí při pomýšlení, jaké cíle euroatlantská civilizace po dlouhá desetiletí sledovala (svoboda, mír, blahobyť, rovnost, neustálý růst, volnost pohybu, nenásilnost, dlouhý život) a k jakým koncům by podle naznačené logiky mohlo naše snažení, prováděné s obrovským úsilím, dojít. Naděje lidí po kousnutí do ovoce stromu poznání ve smyslu „budete jako bohové“, tolik šířená třeba Hararim, může skončit výsledkem „budete jako otroci“. Hodnota lidského života byla ještě včera „nekonečná“, nebude zítra náhle nulová? ■

Jan Václav Peter (1745–1829): Adam a Eva v rajske zahradě (detail). Foto: Profimedia.cz

